

Rīkojies saistībā ar iekļaujošo izglītību!

Delegātu viedokļi un priekšlikumi

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

RĪKOJIES SAISTĪBĀ AR IEKĻAUJOŠO IZGLĪTĪBU!

Delegātu viedokļi un priekšlikumi

Eiropas Speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūra

Eiropas Speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūra (“Aģentūra”) ir Aģentūras dalībvalstu un Eiropas iestāžu (Komisijas un Parlamenta) atbalstīta neatkarīga pašpārvaldes organizācija.

Līdzfinansē Eiropas
Savienības programma
“Erasmus+”

Eiropas Komisijas atbalsts šīs publikācijas tapšanai nav uzskatāms par tāda satura apstiprinājumu, kas atspoguļo vienīgi autora uzskatus, un Komisijai nevar uzlikt atbildību par tajā ietvertās informācijas jebkuru iespējamo izlietojumu.

Jebkuras privātpersonas šajā dokumentā izteiktie uzskati ne vienmēr atspoguļo Aģentūras, tās dalībvalstu vai Komisijas oficiālos viedokļus. Komisija neuzņemas atbildību par šajā dokumentā esošās informācijas izmantošanu.

Redaktori: Viktorija Sorāno (Victoria Soriano) un Marija Kairiazopolo (Mary Kyriazopoulou),
Aģentūras personāls

Izraksti no šī dokumenta ir atļauti, ietverot tajos nepārprotamu atsauci uz avotu. Atsauce uz šo ziņojumu ir noformējama šādi: Eiropas Speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūra, 2016. *Rīkojies saistībā ar iekļaujošo izglītību! Delegātu viedokļi un priekšlikumi.* Odense, Dānija: Eiropas Speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūra

Lai nodrošinātu plašāku pieejamību, šis ziņojums elektroniskā formātā 23 valodās ir izlasāms Aģentūras tīmekļa vietnē: www.european-agency.org

ISBN: 978-87-7110-607-7 (elektronisks)

ISBN: 978-87-7110-584-1 (drukāts)

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2016

Sekretariāts
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tālr.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Birojs Briselē
Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Tālr.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

SATURS

PRIEKŠVārds.....	5
IEVADS.....	6
JAUNO DELEGĀTU VIEDOKĻI UN PRIEKŠLIKUMI	8
Galvenās pamatdomas un ieteikumi.....	9
1. <i>Viss par mums — ar mums.....</i>	9
2. <i>Skolas bez šķēršļiem.....</i>	11
3. <i>Stereotipu laušana.....</i>	13
4. <i>Daudzveidība ir atšķirīgā kopums, un iekļaušana nodrošina šī kopuma veiksmīgu pastāvēšanu.....</i>	16
5. <i>Kļūšana par pilntiesīgiem pilsoņiem.....</i>	20
NOSLĒGUMA KOMENTĀRI.....	21

1. attēls. Aģentūras dalībvalstu karogi

PRIEKŠVārds

Eiropas Speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūras (“Aģentūra”) dalībvalstis vienojās 2015. gadā organizēt Eiropas noklausīšanās pasākumu.

Šī bija ceturrtā reize, kad Aģentūra organizēja šādu pasākumu. Divi iepriekšējie noklausīšanās pasākumi notika Eiropas Parlamentā Briselē (2003. un 2011. gadā), savukārt trešais tika organizēts Portugāles Parlamentā sadarbībā ar Portugāles Izglītības ministriju un Portugāles Prezidentūru Eiropas Savienības Padomē (2007. gadā).

2015. gada pasākums tika organizēts ciešā sadarbībā ar Luksemburgas Prezidentūru Eiropas Savienības Padomē un Luksemburgas Izglītības, bērnu un jaunatnes lietu ministriju.

Septiņdesmit divi jaunieši ar un bez speciālās izglītības vajadzībām un/vai funkcionālajiem traucējumiem tika aicināti izteikt savus viedokļus un apspriest, kā notiek iekļaujošās izglītības īstenošana viņu mācību vidē. Viņu diskusiju rezultātā ir noskaidroti labi piemēri rīcībai saistībā ar iekļaujošo izglītību.

Pasākumā piedalījās apmēram 250 dalībnieku un ieinteresēto personu no 28 Aģentūras dalībvalstīm, kā arī lēmumu pieņēmēji un pārstāvji no Eiropas un starptautiskām institūcijām.

Šī Aģentūras sagatavotā pārskata pamats ir jauniešu diskusijas un plenārsēdē prezentētie rezultāti.

Aģentūrai ir bijis prieks un gods organizēt šo pasākumu. Mēs gribam īpaši pateikties 72 jaunajiem delegātiem, kā arī viņu ģimenes locekļiem, skolotājiem un palīgpersonālam, izglītības ministrijām, Eiropas un starptautisko organizāciju pārstāvjiem, kā arī, visbeidzot, Luksemburgas Izglītības, bērnu un jaunatnes lietu ministrijai par viņu dalību un ieguldījumu. Bez viņiem visiem šādu nozīmīgu pasākumu organizēt nebūtu iespējams.

Pērs Č. Gunvals (Per Ch Gunnvall)
Priekšsēdētājs

Kors Dž.V. Meijers (Cor J.W. Meijer)
Direktors

IEVADS

2015. gada 16. oktobrī Luksemburgas Prezidentūra Eiropas Savienības Padomē organizēja Aģentūras ceturto noklausīšanās pasākumu ar nosaukumu “Iekļaujošā izglītība. Rīkojies!”. Septiņdesmit diviem jauniešiem ar un bez speciālās izglītības vajadzībām un/vai funkcionāliem traucējumiem no visas Eiropas bija iespēja apspriest, kā viņu skolās un sabiedrībā tiek nodrošināta iekļaujošā izglītība.

Luksemburgas Izglītības, bērnu un jaunatnes lietu ministrs Klods Meišs (Claude Meisch) savā atklāšanas runā atsaucās uz 1996. gadā publicēto *Luksemburgas Hartu*, kas bija Eiropas sadarbības rezultāts skolu integrācijas sfērā. Viņš izteica apmierinātību, ka gandrīz 20 gadus pēc *Hartas* pieņemšanas Luksemburga koordinē 2015. gada noklausīšanās pasākuma rezultātā sagatavotos *Luksemburgas ieteikumus*, kurus viņš pēc tam 2015. gada 23. novembrī prezentēs saviem kolēģiem Izglītības ministru padomē. Meiša kungs aicināja jaunos delegātus izmantot iespēju brīvi izteikties un izklāstīt iekļaujošās izglītības pasākumus, kuri viņiem skolās ir noderīgi, kā arī aspektus, kuri ir jāuzlabo. Viņš arī ieskicēja galvenos attīstības un pilnveides virzienus, īstenojot iekļaujošo izglītību Luksemburgas izglītības sistēmā.

Luksemburgas Izglītības, bērnu un jaunatnes lietu ministrijas Speciālās izglītības nodaļas direktore Marianna Voela (Marianne Vouel) savā prezentācijā nepārprotami norādīja, ka gan speciālistiem, gan lēmumu pieņēmējiem ir tādas pašas bažas kā izglītojamajiem un viņu centienu mērķis ir uzlabot izglītības kvalitāti. Izglītojamajiem ar kompleksākām vajadzībām ir nepieciešama īpaša uzmanība, jo arī viņi ir pelnījuši, lai viņus pamana. Viņa akcentēja, ka ikviens ir atšķirīgs un katram ir atšķirīgas vajadzības. Viena no būtiskākajām problēmām izglītības sistēmās ir daudzveidības apzināšanās un reaģēšana uz to.

(Luksemburgas amatpersonu prezentāciju pilns teksts ir pieejams noklausīšanās pasākuma vietnē: <https://www.european-agency.org/events/takeaction>.)

Pasākuma mērķis bija dot iespēju izglītojamajiem un nodrošināt viņu iesaisti izglītības politikas veidošanā. Radās šāda ideja: no 15 līdz 16 gadus veci izglītojamie no 28 Aģentūras dalībvalstīm prezentē, kā viņu skolās tiek īstenota iekļaujošā izglītība, un palīdz apzināt progresu saistībā ar iekļaujošo izglītību kopš pirmā noklausīšanās pasākuma 2003. gadā.

Šis noklausīšanās pasākuma pamats bija Aģentūras trīs iepriekšējo noklausīšanos pasākumu — tie tika organizēti Briselē (2003. un 2011. gadā; <https://www.european-agency.org/events/young-views-on-inclusive-education-european-hearing-2011-brussels>) un Lisabonā (2007; <https://www.european-agency.org/events/young-voices-meeting-diversity-in-education>) — rezultāti. Trīs iepriekšējos noklausīšanās pasākumos piedalījās vairāk nekā 240 vidējo, profesionālo un augstāko izglītību ieguvušo jauniešu.

Gatavojoties šim notikumam, 72 jaunie dalībnieki saņēma dokumentu, kurā bija izklāstīti trīs iepriekšējo noklausīšanās pasākumu rezultāti, kā arī daži jautājumi viedokļu izteikšanai un apspriešanai savās skolās.

Apspriežamie jautājumi bija saistīti ar to, kā skolas nodrošina atbalstu viņu izglītībā, piemēri, kā skolotāji un klasesbiedri ņem vērā viņu vajadzības, pieejamība, darba organizācija klasē un ieteikumi par to, kā pārvarēt atlikušos šķēršļus ceļā uz iekļaušanu.

Noklausīšanās pasākuma laikā jaunie izglītojamie sadalījās sešās darba grupās, viņiem bija iespēja tālāk apspriest šīs galvenās problēmas un jautājumus, dalīties ar savu personīgo pieredzi, kā arī paust savu līdzcilvēku viedokļus.

Galvenie darba grupās notikušo diskusiju rezultāti tika prezentēti plenārsēdē galveno pamatdomu formā, un tie bija pamats *Luksemburgas ieteikumu* izstrādei.

2. attēls. Jaunie delegāti un citi pārstāvji Eiropas noklausīšanās pasākumā

JAUNO DELEGĀTU VIEDOKĻI UN PRIEKŠLIKUMI

2015. gada noklausīšanās pasākuma rezultāti atbilst trīs iepriekšējo 2003., 2007. un 2011. gadā Aģentūras organizēto noklausīšanās pasākumu rezultātiem, kā ir to pamats. Šo iepriekšējo noklausīšanās pasākumu rezultātos ir atspoguļota virzība saistībā ar iekļaujošo izglītību dažādajās Eiropas valstīs.

Aģentūra ir izstrādājusi zināšanu kopumu, kura pamats ir jauno apmācāmo diskusijas trīs iepriekšējo noklausīšanās pasākumu laikā. Rezultātā ir noskaidroti arī daži iekļaujošās izglītības īstenošanā vērā ņemami principi. Tie ir:

- **Pamatprincipi saistībā ar tiesībām attiecībā uz tālāk norādīto**

- *Cieņu*: tiesības būt cienītam(-ai), būt pilnībā iesaistītam(-ai) visu ar jums saistīto lēmumu pieņemšanā un nebūt diskriminētam(-ai).
- *Kvalitāti un taisnīgumu izglītībā*: tiesības uz kvalitatīvu izglītību, vienlīdzīgas iespējas izglītībā un saņemt nepieciešamo atbalstu, nodrošinot pilnībā visu mācību aktivitāšu un skolu pieejamību un līdzdalību tajās ar savu vietējo līdzpilvēku grupu.
- *Sabiedrisko un sociālo dzīvi*: tiesības dzīvot patstāvīgi, būt ģimenē, tiesības uz pielāgotu māju, turpmākām mācībām (studijām universitātē), tiesības iekārtoties darbā un nebūt nošķirtam no cilvēkiem bez funkcionāliem traucējumiem visās dzīves sfērās.

- **Galvenais princips saistībā ar iekļaujošās izglītības nodrošinātajām priekšrocībām**

- Jūs apgūstat vairāk sociālo iemaņu, jūs iemācāties dzīvot kopā ar līdzpilvēkiem, jūs iemācāties būt stiprāki un patstāvīgāki, cīnoties pret diskrimināciju un stereotipiem, jūs iemācāties, kā dzīvot reālajā pasaulē, un jūs esat labāk sagatavoti vēlāk atrast darbu. Tas ir pirmais solis ceļā uz to, lai kļūtu par pilntiesīgu sabiedrības locekli. Iekļaujošā izglītība dod labumu visiem, jo atklājas jauna pasaule, un daudzveidība ir pozitīva parādība.

2015. gada noklausīšanās pasākumā jaunieši pauda vispārēju apmierinātību ar savu izglītību. Tomēr viņi arī akcentēja savā izglītībā pastāvošos trūkumus un prezentēja dažus konkrētus priekšlikumus. Jauniešu sniegtā informācija par situāciju izglītībā, kā arī viņu priekšlikumi ir apkopoti un veido *Luksemburgas ieteikumu* pamatu.

Ieteikumu mērķis ir atbalstīt iekļaujošās izglītības kā vislabākās izvēles nodrošināšanu, pastāvot nepieciešamajiem apstākļiem. Ieteikumi ir sargrupēti pa piecām diskusiju un rezultātu prezentācijas laikā jauniešu izteiktajām pamatdomām.

Galvenās pamatdomas un ieteikumi

1. *Viss par mums — ar mums*

Pirmā pamatdoma “*Viss par mums — ar mums*” ir saistīta ar jauno izglītojamo tiešu iesaisti viņus ietekmējošo lēmumu pieņemšanā.

- Pieņemot jebkurus lēmumus, kuri tieši vai netieši ietekmē jauniešus, kā arī viņu ģimenes locekļus, ir jāuzklausā un jāņem vērā viņu viedokļi.
- Jauniešiem ir jājautā, kādas ir viņu vajadzības.
- Ir nepieciešama sistemātiska jauniešu organizāciju iesaiste.

Jaunieši nepārprotami pauda, ka pirms lēmumu pieņemšanas ir nepieciešama aktīva viņu un viņu ģimenes locekļu līdzdalība, lai tiktu ņemtas vērā viņu faktiskās vajadzības un vēlmes. Viņi pauž arī atbalstu sistemātiskai iesaistei dažādās jauniešu un cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem organizācijās, kā arī norāda uz šādas iesaistes pozitīvo nozīmi. Viņi uzskata, ka šīm organizācijām ir būtiska loma viņiem nepieciešamā atbalsta nodrošināšanā. Viņu skolu izglītojamo padomēm vai izglītojamo parlamentiem ir cita loma. Jauniešu līdzdalība un iesaistīšanās šajās padomēs tiek uzskatīta par nozīmīgu veidu, kā pilnvērtīgi iesaistīties skolas dzīvē, un tā tiek aktīvi veicināta.

Daži no delegātu izteiktajiem viedokļiem

Izglītojamo un ģimenes locekļu iesaiste

Izstrādājot jaunas stratēģijas, jaunieši ar speciālās izglītības vajadzībām lēmumu pieņemšanā ir jāiesaista visos līmeņos no valdības līdz pat ikdienā notiekošajam. Ir jāņem vērā individuālās vajadzības (Amunds (Amund) un Helēna (Helene), Norvēģija).

Ir ļoti svarīgi bērnus ietekmējošo lēmumu pieņemšanā iesaistīt viņu vecākus (Džeks (Jack), Apvienotā Karaliste — Ziemeļīrija; Kristīne (Kristina), Slovākija).

Izglītojamo padomes

Man ir sajūta, ka es iekļaujos klases kolektīvā. Es esmu skolēnu padomes locekle, un šajā amatā mani ir iecēlušī klasesbiedri. Man ir palīgskolotājs, kurš sniedz man atbalstu (Andra (Andrea), Malta).

Mūsu skolā ir skolēnu padome, kuras darbībā viens no būtiskākajiem jautājumiem ir sadarbība ar skolēniem ar īpašām vajadzībām. Bērni, kuri ir skolas padomē, līdzdarbojas īpaši aktīvi (Agne (Agné) un Kornēlijs (Kornelijus), Lietuva).

Es augstu vērtēju skolēnu padomi, kurā es varu izteikt savu viedokli par plāniem (Bleiks (Blake), Īrija).

Skolēnu balsojumā Sauls skolā tika iecelts par “galveno zēnu” (augsts amats izglītojamo padomē) (Aleksandrs (Alexander) un Sauls (Saul), Apvienotā Karaliste — Anglija).

Organizāciju iesaiste

Manā valstī mums ir nacionālā apvienība. Ar šīs organizācijas starpniecību mēs risinām dažas no problēmām. Subtitru nodrošināšana, kas ir ļoti svarīgi cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem. Organizācija nodrošina subtitrus filmām (Havjērs (Javier), Spānija).

Manā valstī ir ļoti laba organizācija. Piemēram, tajā ir nodarbības skolēniem ar funkcionāliem traucējumiem, kuri nevar piedalīties parastajās nodarbībās. Un viņiem mācības tiek nodrošinātas organizācijā. Mums ir arī cita organizācija ar nosaukumu “māja neredzīgajiem”, un tā patiešām atvieglo dzīvi neredzīgajiem (Selīna (Céline) un Florence, Luksemburga).

Manā valstī ir apvienība vājredzīgajiem vai neredzīgajiem. Šī apvienība dod man iespēju lasīt savā datorā. Lietojot savu iPad vai datoru, es lasu informāciju (Lorenco (Lorenzo) un Mateo (Matteo), Itālija).

Manā valstī ir īpašas apvienības palīdzības sniegšanai bērniem ar funkcionāliem traucējumiem. Tās palīdz rast problēmu risinājumus un cieši sadarbojas ar Izglītības ministriju (Džordžija (Georgia) un Minas, Kipra; Stefans (Stefanos) un Džordžs (Georgios), Grieķija).

Manā valstī ir disleksijas biedrība. Tai ir īpaša tīmekļa vietne, kurā cilvēkiem tiek sniegta informācija par disleksijas stiprajiem un vājajiem aspektiem (Erazems (Erazem) un Primožs (Primož), Slovēnija).

Es uzskatu, ka mums ir jāaicina politiķus un jācenšas sniegt iespējami lielu atbalstu šīm organizācijām. Tām ir liela nozīme mūsu dzīvēs. Tās mums palīdz aizstāvēt savas tiesības. Tās mums palīdz palielināt sabiedrības informētību (Adria (Adrià), moderatore, Spānija).

2. Skolas bez šķēršļiem

Otrā pamatdoma “Skolas bez šķēršļiem” ir saistīta ar visu fizisko un tehnisko šķēršļu likvidēšanu.

- Daudzi šķēršļi skolās jau ir likvidēti, taču, lai fiziski nokļūtu līdz vietējām izglītības iestādēm, kā arī viegli iekļūtu un pārvietotos tajās, ir jālikvidē visi šķēršļi.
- Veicot izglītības iestāžu ēku rekonstrukciju vai modernizāciju, obligāti ir jāņem vērā tādi pieejamības principi kā, piemēram, daudzfunkcionālu un/vai klusu telpu izveide skolā, kā arī plašākas elastīgi izmantojama mācību aprīkojuma pieejamības nodrošināšana.
- Ņemot vērā individuālās vajadzības, ir jābūt pieejamiem piemērotiem tehniskajiem palīgīdzekļiem un mācību materiāliem.

Jaunieši apsprieda četras problēmas. Pirmkārt, joprojām var būt apgrūtināta nokļūšana līdz mācību centriem. Visvēlamākā iespēja ir sabiedriskā transporta izmantošana, taču tas nozīmē, ka ir nepieciešama tā pielāgošana. Speciālais transports tiek uzskatīts par alternatīvu tikai tajos gadījumos, kad nav citu iespēju. Jaunieši norāda, ka apmeklēt vietējo skolu izglītojamajiem cita starpā neļauj ērta transporta neesamība.

Otrkārt, jaunieši norādīja, ka piekļuve skolām ir uzlabojusies. Viņi pauda nepārprotamu apmierinātību ar savu skolu pielāgotību un pieejamību gan formāli (ierīkojot slīpumus, pacēlājus un pielāgotas tualetes), gan “radoši” (skolām un (galvenokārt) klasesbiedriem vēloties palīdzēt grūtību gadījumā (piemēram, ja ir sabojājies pacēlājs)). Ir nepieciešami daži uzlabojumi, lai atvieglotu piekļuvi avārijas izejām, dažādām telpām (piemēram, sporta zālei un kafejnīcai) vai liftiem (pacēlājiem), ja to atvēršanai ir nepieciešama atslēga. Ir svarīgi nodrošināt visu izglītojamo individuālo drošību un aizsargātību.

Treškārt, tiek uzlabota un atvieglota pārvietošanās skolā. Jaunieši norādīja uz platu gaiteni un Braila raksta zīmju esamību vietās, kur tās ir nepieciešamas. Par vēlamām visiem izglītojamajiem tiek uzskatītas klusās un daudzfunkcionālās telpas, kuras ir jānodrošina daudz vairāk. Delegāti norādīja, ka mācību stundas notiek klasēs, kurās var iekļūt visi klasesbiedri.

Visbeidzot, ir aizvien vairāk tehnisko palīgīdzekļu un materiālu, kas ir viens no iekļaušanas priekšnoteikumiem.

Jaunie izglītojamie uzsvēra, ka nav universālu risinājumu, tāpēc ir ļoti svarīgi zināt un ņemt vērā individuālās vajadzības. Skolām ir jābūt elastīgām un jāspēj improvizēt ar alternatīvām. Skolas telpām un aprīkojumam ir jābūt piemērotam visu izglītojamo vajadzībām.

Daži no delegātu izteiktajiem viedokļiem

Pieejamība ceļā uz skolu

Ir jāvar iekļūt skolas autobusā. Visiem skolēniem ir jāvar piedalīties visās, piemēram, sporta, aktivitātēs... (Bleiks, Īrija).

Pielāgots transports skolēniem ar fiziskiem traucējumiem, bet neredzīgajiem skolēniem — iespējai izmantot sabiedrisko transportu tāpat kā visiem citiem skolēniem (Reinis un Georgs, Latvija; Lillija (Lillý), Islande; Elizabete (Elisabeth), Igaunija).

Mums ir arī iespēja braukt ar taksometru, taču līdzekļu ierobežojumu dēļ mēs to varam izmantot tikai noteiktu reižu skaitu (Elizabete, Igaunija).

Pieejamība skolā

Skola ir pieejama skolēniem ar fiziskiem traucējumiem un tiem, kuri pārvietojas ratiņkrēslā (piemēram, slīpumi, pacēlāji, pieejamas tualetes u. tml.). (Mateo, Itālija; Džordžs, Grieķija; Lillija un Hrefna, Islande; Rolfs (Rolf) un Kaspars (Casper), Dānija; Dens (Dénes) un Borbala (Borbála), Ungārija; Toms (Tom) un Pauls (Paul), Vācija; Migels Angelo (Miguel Ângelo), Portugāle; Kristīna (Kristina) un Tova, Zviedrija).

Mūsu vidusskolā ir pacēlāji, taču ir arī daudz kāpņu. Četri stāvi, un pacēlāja lietošanai ir nepieciešama atslēga, kas visu ļoti sarežģī. Skola ir apsolījusi uzlabot situāciju (Ēlisa (Eelis), Somija).

Izstrādājot skolas rekonstrukcijas plānus, ir jāņem vērā fiziskie šķēršļi. Ir jāpiešķir pietiekami daudz līdzekļu no budžeta (Roberts (Robert), Apvienotā Karaliste — Ziemeļīrija).

Mana skola cenšas atrast finansējumu, lai likvidētu daudz šķēršļu, taču tas ir grūti (Natālija (Natalia) un Marcins (Marcin), Polija).

Tā kā mana skola pirms diviem gadiem tika rekonstruēta, apstākļi ir ļoti labi. Joprojām ir liels citu skolēnu radītais troksnis, kas man varētu būt fizisks šķērslis (Deivids (David), Portugāle).

Ir lifts, taču ēkā nav iespējams iekļūt, ja pārvietojies ratiņkrēslā (Džeikobs (Jakob), Austrija).

Mums ir lifts, taču ir grūti atvērt tā durvis (Pauls, Vācija).

Manā skolā gaitenīs ir lampiņas, kuras ceļā uz klasi mirgo. Ir slīpumi un stieņi cilvēkiem ar kustību traucējumiem vai tiem, kas pārvietojas ratiņkrēslā. Skolotāji ir izglītoti par to, kā strādāt ar cilvēkiem ar mācīšanās grūtībām. Mums palīdz arī logopēdija, lai mēs varētu mācīties tāpat kā mūsu vienaudži (Havjērs, Spānija).

Man klasē palīdz pavadošā persona. Lifts ir pielāgots, jo skolā ir divi ratiņkrēsla lietotāji. Ir daži riski saistībā ar iespējamu ugunsgrēku skolā. Kādu dienu bija ugunsdrošības mācības, un man vajadzēja tikt lejā pa kāpnēm. Tad mani nesa daži citi skolēni, un man bija ļoti bail (Lūkass (Lucas), Beļģija — flāmu valodā runājoša sabiedrība).

Pieejamība klasē

Skolā tiek lietots Braila raksts neredzīgajiem skolēniem. Tiek nodrošināti mācību materiāli Braila rakstā (Tova, Zviedrija; Reinis un Georgs, Latvija; Emīlija (Emili) un Elizabete, Igaunija).

Man ir dzirdes traucējumi. Tādēļ, lai labāk dzirdētu, man ir pieslēdzamas austiņas. Skolotāji ir motivēti iegūt vairāk informācijas par dažādiem invaliditātes veidiem, lai palīdzētu mums tikt galā ar problēmām (Lūsija (Lucía), Spānija).

Fizisks traucēklis var būt arī smagas somas ar grāmatām. Risinājums ir e-grāmatas, klēpjatori un planšetdatori (Dens, Ungārija).

3. Stereotipu laušana

Trešā pamatdoma “Stereotipu laušana” ir saistīta ar jēdzienu “normalitāte”. Ja pieņemam, ka ikviens cilvēks ir atšķirīgs, tad rodas jautājums, kurš ir “normāls”?

- Lai veicinātu savstarpēju cieņu un iecietību, ir būtiski, lai skolotājiem, skolas darbiniekiem, jauniešiem, ģimenes locekļiem un atbalsta dienestiem tiktu sniegta uzticama informācija par izglītojamo vajadzībām.
- Daudzveidība ir jāuztver kā pozitīvs fakts, un visiem vienoti “funkcionālie traucējumi ir jāuztver kā normāla parādība”.
- Ikviens cilvēks ir atšķirīgs, un katrs no viņiem ir jāpieņem. Iecietības pamats ir savstarpēja izpratne vienam par otru.
- Mācību vidē vairāk ir jāapzinās, ka tajā ir arī cilvēki ar funkcionāliem traucējumiem, tādēļ pret viņiem ir jāizturas iecietīgāk.

Lai nodrošinātu, ka šī svarīgā ideja tiek pieņemta, ir nepieciešama laba informētība par, piemēram, diskriminācijas un neiecietīgas līdzilvēku attieksmes izskaušanu. Lai izmainītu attieksmi, skolotājiem, skolas personālam, tostarp vadībai, klasesbiedriem, ģimenes locekļiem un visiem skolā esošajiem dienestiem ir jāsniedz attiecīgā informācija.

Vislabākais rezultāts būs savstarpēja cieņa un iecietība. Dažādība nav izaicinājums, bet gan pozitīva un normāla parādība; funkcionālie traucējumi nav nekas nenormāls; iecietības pamats ir savstarpēja izpratne. Jaunieši uzsvēra, ka ir jāmainās attieksmei, lai tiktu ņemti vērā nevis viņu funkcionālie traucējumi, bet gan tas, ko viņi VAR izdarīt.

3. attēls. Jaunie delegāti (Džeks Lavs (Jack Love), Apvienotā Karaliste — Ziemeļīrija; Bleiks Ogormans (Blake O’Gorman), Īrija; Nakita Halliseja (Nakita Hallissey), Īrija un Roberts Golts (Robert Gault), Apvienotā Karaliste — Ziemeļīrija) izsaka savu viedokļus

Daži no delegātu izteiktajiem viedokļiem

Izpratnes līmeņa celšana

Palīdzētu apmācība diskriminācijas un neiecietīgas līdzcilvēku attieksmes izskaušanas jautājumos. Ir jāņem vērā nevis tas, kā mēs izskatāmies, bet gan tas, ko mēs darām (Lūsija (Lucie), Čehija).

Skolēni īsti nesaprot, kā uztvert invaliditāti. Kad mani uzkrītoši vēro, man ir sajūta, ka man uzbrūk, un tas sarūgtina (Johans (Johannes), Vācija).

Ir viegli būt pret cilvēkiem, kurus tu nesaproti. Ir jāizskaidro, kā tas ir, kad tu esi neredzīgs, lai cilvēkiem būtu iespēja tevi saprast (Emīlija (Emelie), Zviedrija).

Ir nepieciešama lielāka cieņa un sapratne no skolotāju puses. Skolēniem ar īpašajām vajadzībām nevajadzētu justies kā izstumtājiem. Visiem bērniem ir jāizjūt piederība grupai (Džeks, Apvienotā Karaliste — Ziemeļīrija).

Ir skolotāji, kuri uzskata, ka tad, ja mēs esam nedzirdīgi vai ar funkcionāliem traucējumiem, mēs esam mazāk nozīmīgi nekā citi skolēni. Viņi ir jāizglīto. Ir jāsaprot, ka mēs esam gluži tādi paši kā jebkurš cits (Selīna, Florence un Lara, Luksemburga).

Es uzskatu, ka sabiedrībai ikviens ir jāakceptē tāds, kāds viņš ir. Ne tikai viņa funkcionālos traucējumus. Bet arī viņa dzimumu, rasi, vaļaspriekus. Es uzskatu, ka mums ir samērā labs iecietības līmenis. Neskatoties uz to, ir vēl dažas lietas, kuras ir jāuzlabo. Labākais līdzeklis cīņā pret diskrimināciju ir iecietība. Mums ir jānodrošina lielāka izpratne par atšķirībām starp mums (Adria, moderatore, Spānija).

Neiecietīgas vienaudžu attieksmes izskaušanas akciju organizēšana. Centieties komunicēt un uzturēt sakarus ar skolēniem ar speciālām izglītības vajadzībām, aicinot viņus piedalīties sabiedriskos pasākumos un aktivitātēs (Agne un Kornēlijs, Lietuva).

Mums ir jāpalielina izpratne par skolēniem ar funkcionāliem traucējumiem, jo citi skolēni nezina, ko teikt un baidās aizvainot bērnus ar funkcionāliem traucējumiem. Skolotājiem ir nepieciešama padziļinātāka apmācība, un skolās skolām ir nepieciešams lielāks pārvaldes iestāžu atbalsts (Elizabete, Igaunija).

Galvenā nozīme ir komunikācijai. Komunikācijai par to, kas ir izdarīts labi. Dalīšanās pieredzē. Īpašas padomes iekļaušanas nodrošināšanai. Palīgi no vienaudžu vidus, brīvprātīgie klasēs. Skolotājiem ir jāieklausās skolēnos un

līdzcilvēkos (Deriks (Derrick) un Marks (Mark), Apvienotā Karaliste — Skotija; Sauls un Aleksandrs, Apvienotā Karaliste — Anglija).

Pozitīva pieredze

Reizēm tiek organizētas “ieciētības stundas”. Manā skolā tiek akcentēta vienlīdzīga attieksme (Natālija, Polija).

Mani klasesbiedri joko par manu aklumu, un tas palīdz un ļauj cilvēkiem justies brīvāk. Kāpēc cilvēki izturas neieciētīgi? Viņi to pat nedara apzināti, un man ir jāiemācās to neuztvert nopietni (Tova, Zviedrija).

Daudz palīdz skolotāja attieksme (Isāks (Isaac), Malta).

Sākumā es īsti nesapratu cilvēkus ar funkcionāliem traucējumiem. Taču ar šīs konferences palīdzību man ir lielāka izpratne par to, kā jūtas cilvēki ar funkcionāliem traucējumiem un ar kādām grūtībām viņiem nākas saskarties (Lara, Luksemburga).

Nekādas neieciētības un agresijas no līdzcilvēku puses; lieliska skola, kurā atrasties (Pinja, Somija).

Mums tiek organizēts projekts, kurā visiem skolēniem tiek aizsietas acis, lai viņi labāk izprastu neredzīgos skolēnus. Mēs esam arī mēģinājuši lietot spieķus, lai ļautu katram skolēnam iepazīt otra funkcionālos traucējumus (Emīlija, Igaunija; Ēlisa, Somija; Reinis, Latvija).

Jau agrā vecumā mēs uzzinām, ka ne visiem ir vienāda pagātne. Tāpēc mēs klasē par atšķirībām nedomājam (Lillija, Islande).

4. Daudzveidība ir atšķirīgā kopums, un iekļaušana nodrošina šī kopuma veiksmīgu pastāvēšanu

Ceturtās pamatdomas centrā ir dažu jauniešu lietotais sauklis “*Daudzveidība ir atšķirīgā kopums, un iekļaušana nodrošina šī kopuma veiksmīgu pastāvēšanu*”:

- Katram ir jākoncentrējas uz to, ko ir *iespējams* izdarīt, nevis uz to, ko nav iespējams izdarīt.
- Izglītībai ir jābūt pilnībā pieejamai, ievērojot visu izglītojamo vajadzības, kas ir kvalitatīvas izglītības pamats ikvienam.
- Būtiska nozīme ir sadarbībai starp skolotājiem un pārējiem speciālistiem, kā arī labu apmācības iespēju nodrošināšanai.

- Kritiski svarīgi ir, lai skolotāji un klasesbiedri sniegtu cilvēcisku un/vai tehnisku atbalstu.

Jaunieši akcentēja individuālo mācību plānu, pielāgotu programmu, tehnisko palīgīdzekļu izmantošanas, palīgskolotāju vai asistentu sniegtā atbalsta, darba nelielās grupās, kā arī elastīgas eksāmenu organizācijas (piemēram, papildu laiks, kārtojot rakstveida vai mutiskos eksāmenus u.tml.) pozitīvajai nozīmei mācībās. Viņi uzsvēra, ka, dodot vairāk laika, viņiem ir mazāk stresa.

Jaunieši galvenokārt vēlas redzēt skolotājus un atbalsta personālu, kas koncentrējas nevis uz to, ko nav iespējams izdarīt, bet gan uz to, kas ir pa spēkam, kā arī palīdz un nodrošina viņiem atbalstu. Uzmanības pievēršana visu izglītojamo vajadzībām ietver stipro pušu un spēju pilnveidošanu tā vietā, lai koncentrētos uz vājajām pusēm. Viņi arī norādīja, ka ir uzzinājuši, ka viņiem ir tiesības saņemt palīdzību, kad tā ir nepieciešama. Pilnībā pieejama izglītība ir kvalitatīvas izglītības visiem pamats. Jaunieši apzinājās, ka skolotājiem, kā arī viņu klasesbiedriem ir būtiska loma viņiem nepieciešamā atbalsta nodrošināšanā. Skolotājiem un klasesbiedriem ir nepieciešams vairāk informācijas un apmācības dažādos līmeņos atkarībā no viņu attiecīgajām lomām. Rezultāts būs labāks atbalsts un izpratne par mācīšanās vajadzībām.

Jaunieši arī akcentēja nepieciešamību pēc sadarbības starp skolotājiem, lai ne tikai sniegtu nepieciešamo atbalstu, bet arī nodrošinātu labākus pārejas posmus visā izglītošanās laikā.

Daži no delegātu izteiktajiem viedokļiem

Ieteikumi skolotājiem

Skolotājiem ir jākoncentrējas nevis uz manām vājajām, bet gan uz stiprajām pusēm (Mihaēla (Michaela), Čehija).

Skolotāji cenšas izskaidrot lietas skaidri un sniegt palīdzību, kad tā ir nepieciešama, lai mācītos kopā pāros vai grupās (Džeikobs un Tila (Til), Austrija; Kristīna, Zviedrija).

Personīgā pieredze

Es jūtu, ka mana skola vēlējas mani integrēt, bet dažas citas skolas nevēlējas. Daudz palīdzēja īpašo vajadzību skolotājs (Džo (João), moderators, Portugāle).

Saskarsmē ar skolotājiem un klasesbiedriem ir gan pozitīva, gan negatīva pieredze. Viņi var gan izolēt, gan palīdzēt. Tam, ka es jūtos viņiem “interesants”, ir negatīva ietekme uz manām mācībām (Roberts, Apvienotā Karaliste — Ziemeļīrija).

Ir grūti pateikt, kas man ir vajadzīgs, taču man ir jāmācās lūgt un to dabūt (Johans, Vācija).

Visi skolotāji un klasesbiedri palīdz un izrāda atbalstu, un tāpēc man patīk apmeklēt skolu (Borbala, Ungārija; Migels Angelo, Portugāle).

Es vēlos pateikt, ka mums savā skolā klājas lieliski gan ar pārējiem skolēniem, gan ar mūsu skolotājiem (Džordžija, Kipra).

Mana skola par mani ļoti labi rūpējas, un tā ir labi pielāgota (Primožs, Slovēnija).

Atbalsta pasākumi

Mums ir palīgskolotāji (Džeikobs, Austrija; Mihaēla, Čehija; Toms, Vācija; Kristīna, Zviedrija; Mateo, Itālija; Dens, Ungārija).

Skolotāji gaida un, ja nepieciešams, dod papildu laiku tiem, kas to lūdz. Nav īpašas telpas, kur atpūsties (Nakita, Īrija; Andra un Isāks, Malta).

Skolotāji nodrošina dažādus materiālus atbilstoši skolēnu vajadzībām. Ja nepieciešams, tiek dots papildu laiks (Dens, Ungārija; Maros, Slovākija).

Man klasē ir asistents, kas palīdz man saprast un izskaidro stundas (Matilde (Mathilde) un Telma (Thelma), Francija; Jade un Lūkass, Beļģija — flāmu valodā runājošā sabiedrība).

Rakstveida eksāmenu vietā tiek organizēti mutiskie eksāmeni (Jade un Lūkass, Beļģija — flāmu valodā runājošā sabiedrība).

Skolā ir īpašs Braila raksta printeris, lai visus kontroldarbus varētu izdrukāt Braila rakstā (Georgs, Latvija).

Ir iespējas sadalīt telpu, lai izveidotu klusākas zonas (Kaspars, Dānija).

25–30 skolēni klasē, kas varētu būt mazliet par daudz manām vajadzībām. Reizēm tulks neuztver domu, bet notiekošo izskaidro mani draugi (Ēlisa, Somija).

Izpratnes līmeņa celšana

Es domāju, ka pret funkcionāliem traucējumiem reizēm izturas nedaudz nevērīgi. Mēs runājam par funkcionāliem traucējumiem, nezinot ciešanas, kas slēpjas šajos vārdos. Mums ir pašiem jāiejūtas viņu ādā. Cilvēkiem ir jāsaprot tos, kuriem ir funkcionāli traucējumi, un jāpalīdz viņiem, tādējādi palīdzot dzīvot labāk (Lorenzo, Itālija).

Es gribu pateikt, ka tad, kad cilvēki bez funkcionāliem traucējumiem saprot, ka viņiem apkārt ir cilvēki ar funkcionāliem traucējumiem, viņi vēlas rūpēties par viņiem tā, it kā viņi būtu viņu brāļi vai māšas (Mateo, Itālija).

Labāka izpratne mazina neiecietīgu attieksmi. Kopība izskauž neiecietīgu attieksmi (Lillija, Islande; Elizabete, Igaunija).

Nedrīkst vispārināt; ja es izsaku vajadzību, tas nenozīmē, ka tas attiecas uz visiem neredzīgajiem (Tova, Zviedrija).

4. attēls. Intervija ar Darnelu Vithu (Darnell With) no Nīderlandes

5. *Kļūšana par pilntiesīgiem pilsoņiem*

Piektā pamatdoma “*Kļūšana par pilntiesīgiem pilsoņiem*” ir saistīta ar iekļaujošās izglītības ietekmi, pilnībā iekļaujoties sabiedrībā.

- Lai iekļautos sabiedrībā, ir svarīgi iekļauties vispārīglītojošajās skolās.
- Mērķis ir šāds: savu vietu sabiedrībā var atrast visi.

Jaunieši uzskatīja, ka visiem izglītojamajiem ir jāmācās kopā, lai dzīvotu kopā. Viņi norādīja, ka tas ir pirmais solis ceļā uz sociālo iekļaušanu. Jo jaunāki ir izglītojamie, kad viņi sanāk kopā, jo vieglāk ir iemācīties ar iecietību izturēties vienam pret otru un respektēt atšķirības. Viņi jau mazā vecumā iemācās komunicēt, lai apgūtu pieredzi un dalītos tajā, kā arī lai nevis koncentrētos uz vājajiem aspektiem, bet apzinātos stiprās puses. Viņi skolā iemācās būt ievēroti nevis viņu funkcionālo traucējumu vai izskata dēļ, bet gan, vērtējot to, ko viņi var izdarīt. Tas ir saistīts ne tikai ar viņu iekļaušanu mācību programmās, bet arī ar viņu iesaisti brīvā laika nodarbēs. Jaunieši norādīja, ka mācīšanās kopā skolā viņiem ļaus atrast savu vietu un iekļauties sabiedrībā.

Daži no delegātu izteiktajiem viedokļiem

Lai iekļautos sabiedrībā, ir būtiski, lai mūs iekļautu vispārīglītojošajās skolās (Andra un Isāks, Malta; Natans (Nathan) un Luīze (Loise), Šveice; Matilde un Telma, Francija; Adriana un Mendija (Mandy), Beļģija — franciski runājošā sabiedrība; Darnels (Darnell) un Vincents (Vincent), Nīderlande; Jade un Lūkass, Beļģija — flāmu valodā runājošā sabiedrība).

Ikvienam ir jābūt iespējai piedalīties visās mācību stundās, un skolotājiem ir jāpalīdz padarīt to iespējamu, lai mums būtu daudz vieglāk, nonākot darba tirgū (Amunds un Helēna, Norvēģija).

Es domāju, ka mums ir jāmācās kopā. Jo arī sabiedrībā mēs esam kopā. Ja mēs kopīgi iegūstam izglītību, mēs jau mācāmies dzīvot kopā. Jo tas ir kaut kas, ko mēs iegūstam savai dzīvei. Pateicoties šiem resursiem, mēs iemācāmies būt patstāvīgi. Ideja ir šāda: ikviens atrod savu vietu sabiedrībā (Adria, moderatore, Spānija).

Ikvienam ir jākomunicē un jāpiedalās, kā arī jādalās pieredzē ar citiem cilvēkiem (Pauls, Vācija).

NOSLĒGUMA KOMENTĀRI

Noklausīšanās pasākuma rezultāti un *Luksemburgas ieteikumi* atbilst attiecīgajiem oficiālajiem Eiropas un starptautiskajiem dokumentiem īpašo vajadzību un iekļaujošās izglītības jomās un papildina tos.

Piecas pamatdomas ilustrē, kā jaunieši raksturo savu izglītību, kā arī viņu ieteiktos uzlabojumus. Pamatdomas ļoti konkrētā un praktiskā veidā apraksta dažas koncepcijas, kuras tiek aplūkotas daudzos iekļaujošās izglītības pētījumos. Jaunieši akcentēja iekļaujošo izglītību kā cilvēktiesību jautājumu, un galvenie jēdzieni viņu diskusijās bija normalitāte, iecietība, cieņa un pilsoniskums. Viņi arī raksturoja, ko viņiem nozīmē universāls dizains, un kāpēc līdzcilvēku apmācībai/atbalstam, kooperatīvajai mācīšanai un individualizētām programmām ir pozitīva ietekme uz viņu izglītību.

Jaunie izglītojamie nepārprotami norādīja, ka viņu viedokļi ir jāņem vērā visu viņus ietekmējošo lēmumu pieņemšanā. Lai panāktu faktisku iekļaušanu, ir nepieciešama faktiska rīcība sadarbībā ar visām iesaistītajām personām. Lai nodrošinātu iekļaušanu, skolotājiem un skolu vadītājiem ir jāstrādā kopā; klasesbiedriem ir savstarpēji jāpalīdz; skolotāju apmācībai ir jānodrošina, ka skolotāji zina, kā nodrošināt vislabāko izglītību visiem un savstarpēju atbalstu; palīgskolotājiem ir nevis jāizdara darbs izglītojamā vietā, bet gan jāpalīdz, un visiem ir nevis jārikojas tā, it kā būtu problēmas, bet gan jākoncentrējas uz situāciju risināšanu.

Delegāti akcentēja, ka, lai arī viņi raizējas par praktiskiem sīkumiem, viņu lielākās bažas ir saistītas ar attieksmi un aizspriedumu pārvarēšanu.

Viņi atzina, ka vairumā gadījumu skolotāji un klasesbiedri ir iecietīgi un saprot viņu funkcionālos traucējumus, ja viņiem tiek dots laiks izprast situāciju. Izņēmumi gadās ļoti reti.

Īpaši jāuzsver izpratne par funkcionāliem traucējumu palielināšanu, lai cilvēki būtu informēti par cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem vajadzībām un stiprajām pusēm. Ir svarīgi neveikt vispārināšanu. Ja kaut kas der vienam cilvēkam ar funkcionāliem traucējumiem, tas nebūt nenozīmē, ka visi izglītojamie ar funkcionāliem traucējumiem ir vienādi.

Visbeidzot, iekļaušana attiecas ne tikai uz cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, bet arī uz cilvēku ar dažādu iepriekšējo pieredzi iekļaušanu. Daži jaunie dalībnieki norādīja, ka viņi ir cietuši no divkāršas diskriminācijas, tādēļ ka viņiem ir funkcionāli traucējumi, kā arī tādēļ, ka viņu kultūra atšķiras no līdzcilvēku kultūras, vai arī tādēļ, ka viņiem ir imigrantu izcelsme.

Luksemburgas ieteikumi tika prezentēti Ministru padomei tikšanās “Izglītība, jaunatne, kultūra un sports” laikā 2015. gada 23. novembrī un Izglītības komitejai 2015. gada 2.–3. decembrī zināšanai un kā pamats iespējamai turpmākai rīcībai.

5. attēls. Eiropas noklausīšanās pasākuma dalībnieki

LV

Sekretariāts:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Tālrs.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Birojs Briselē:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Tālrs.: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

